

УДК 351.84

О.О. ФУРСІН (аспірант кафедри менеджменту організацій)

Запорізька державна інженерна академія

fursin@ukr.net

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ СОЦІАЛЬНО-ОРІЄНТОВАНОГО ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ НА РІВНІ РЕГІОНУ

В статті вивчається поняттєво-категоріальний апарат дослідження механізмів соціально-орієнтованого державного управління; синергетична методологія дослідження механізмів державного соціально-орієнтованого управління; тенденції розвитку, інструменти та механізми формування соціально-орієнтованого державного управління на рівні регіону; організаційно-управлінські та правові заходи упровадження механізму соціально-орієнтованого державного управління

соціально-орієнтоване державне управління, регіон, глобалізація, глокалізація, правові заходи, механізми державного управління, інструменти державного управління

Актуальність теми зумовлена, *по-перше*, недостатньою теоретичною розробленістю концепції соціально-орієнтованого державного управління, що розвивається в нових умовах глобалізації та євроінтеграції, яка є цивілізаційним вибором України; *по-друге*, визначенням векторів теоретичної рефлексії змін у поступі забезпечення заможного суспільства, конкурентоспроможної економіки, ефективної держави, підвищення соціальних стандартів населення та соціальних індикаторів; *по-третє*, формуванням концепції соціально-орієнтованого державного управління, що потребує пошуку нових ефективних важелів підвищення соціальних стандартів, для чого необхідно вивчення зарубіжного досвіду та впровадження соціально-орієнтованого управління в регіонах України; *по-четверте*, необхідністю вироблення організаційно-управлінських та правових заходів щодо упровадження концепції соціально-орієнтованого державного управління на рівні регіону та формування вітчизняної моделі ефективного механізму соціально-орієнтованого державного управління як соціально-регулятивного механізму функціонування соціальної системи сучасного українського суспільства в умовах глобалізації; *по-п'яте*, певним дефіцитом теоретико-методологічної рефлексії інструментів і технологій мінімізації ентропійних тенденцій у кризовому соціумі, вирішенню яких може сприяти розвиток самоорганізаційних процесів, направлених на формування умов для досягнення сталого розвитку сучасного українського суспільства, розробка соціодіагностики антиентропійних заходів та сприяння досягненню антикризового буття; *по-шосте*, становлення і розвиток антропологічної парадигми соціально-орієнтованого державного управління обумовлено об'єктивним впровадженням соціоантропологічної експертизи у механізм соціально-орієнтованого державного управління та заміною суб'єктивно – об'єктивної парадигми управління на суб'єктивно-суб'єктивну парадигму управлінн. Вирішити ці проблеми можливо, якщо

докорінним чином сформувавши теоретичне підґрунтя соціоантропологічної концепції соціально-орієнтованого державного управління і сформувавши в суспільстві умови для його реалізації. В сучасній науковій літературі з державного управління існує дефіцит рефлексії соціально-орієнтованого державного управління, методологічних прийомів і технік його впровадження, інституціонального впливу держави на соціально-орієнтоване державне управління, можливих варіантів його вирішення у контексті формування соціальної держави. Особливості соціоантропологічної методології в тому, що вона націлена на вироблення такої парадигми управління, яка б враховувала цінності, інтереси, потреби людини і всіх верств населення. Соціально-орієнтоване державне управління – це національний «зріз» антропологічного простору соціальної політики держави, те «силове поле» і спосіб здійснення соціальних управлінських функцій держави, у центрі яких «збіг» соціального та антропологічного, національного та антропологічного, соціального та економічного, соціального та культурного.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми, на яку спирається автор

Серед сучасних науковців, що досліджували феномен соціально-орієнтованого державного управління, слід назвати роботи таких вчених, як О.Алімов, О.Амоша, В.Беседін, Д.Богиня, А.Гальчинський, П.Гайдуцький, В.Геєць, Н.Дєєва, В.Дем'яненко, В.Дорофійенко, М.Герасимчук, О.Гришкін, М.Долішній, С.Дорогунцов, Ю.Зайцев, Б.Кваснюк, С.Кирєєв, С.Криниця, І.Лютій, Е.Лібанова, І.Лукінов, М.Павловський, Ю.Пахомов, В.Симоненко, В.Тарасович, М.Чумаченко. Соціально-орієнтоване управління тісно пов'язане з проблемами формування соціальної держави. Історії питання соціальної держави та теоретичних аспектів її функціонування приділяють увагу такі вітчизняні та російські дослідники, як В.Авер'янов, Б.Адамов, О.Амосов, О.Амоша, М.Ажажа, В.Базилевича, В.Близнюк, В.Волинського, С.Галуза, А.Гальчинський, А.Герасимчук, В.Геєць, Г.Губерна, А.Дегтярь, А.Деркач, Д.Карамішев, В.Князєв, В.Корженко, В.Колпаков, О.Коротич, М.Корецький, М.Латинін, В.Лобас, В.Лебець, Т.Лозинська, І.Лукінов, В.Мартиненко, Ю.Маршавін, О.Мордвінов, А.Мерзляк, Г.Одінцова, О.Палія, І.Павлов, Ю.Пахомова, С.Поважний, Я.Радиш, В.Ребкало, І.Розпутенко, С.Серьогін, В.Скуратівський, С.Мочерний, В.Тертичка, В.Ткаченко, В.Цветков, Ю.Шаров, Г.Щокін, М.Чумаченко, А.Чухно, В.Удовиченко та ін.; російські вчені – Г.Атаманчук, В.Афанасьєв, С.Глазєв, Т.Заславська. Порівняльний аналіз моделей соціально-орієнтованого управління з різних позицій здійснюється у дослідженнях Б. Дікона, Ч. Ендрейна, Г. Еспінг-Андерсена. Проблеми глобалізації, її вплив на європейські соціальні держави розглядали вчені різних наукових напрямів і сфер – філософії, соціології, педагогіки, економіки, політичних наук. Серед них можна відзначити З. Баумана, У. Бека, Л. Вайса, Д. Гелда, Е. Гідденса, М. Кастельса, М. Квієка, С. Креснера, Е. МакГрю, Р. Мішру, С. Сесена, Дж.

Розенау та багато інших. Для розгляду сучасного етапу дослідження соціально-орієнтованого державного управління цікавий досвід російських дослідників з теорії і практики соціального управління - І.Альтшулера, В.Дудченка, В.Єгоров, А.Пригожина; з точки зору соціальної філософії роботи українських вчених - В.Андрущенко, В.Беха, В.Воронкової, В.Волобуєва, Л.Губерського, О.Гаєвської, В.Корженка, В.Ляха, В.Пазенка, І.Шавкун; соціології управління – В.Огаренка, С.Катаєва, С.Скідіна, М.Туленкова, В.Щербини, Ю.Романенка. Одним з визначних дослідників проблем самоорганізаційних процесів та суб'єкт-суб'єктної парадигми був О.Богданов, який приділяв увагу як проблемі системної цілісності суспільства та його окремих підсистем різного роду, так і розробці тектології. Крім того, ми базувалися на працях постнекласичних методологій, зокрема, синергетичній, в контексті якої використовувалися ідеї Л.Кіященка, В.Алексєєвського, В.Аршинова, О.Астаф'євої, В.Буданова, К.Делокарова, М.Кагана, О.Князевої, С.Курдюмова; вітчизняних дослідників – Л.Бевзенко, Л.Горбунової, І.Добронравова, В.Кизима, Н.Кочубей, С.Корабльової, В.Лутай, Г.Нестеренко, М.Нестерової, І.Предборської. Зазначені праці представляють соціалізаційний, соціоуправлінський, соціокультурний, соціантропологічний підходи до вирішення проблем соціально-орієнтованого державного управління.

Методологічні засади державного управління в умовах ринкової економіки з достатньою повнотою висвітлюються у працях відомих зарубіжних вчених: М. Амстронга, Є. Брегеля, Д. Б'юкенена, У. Буковича, М. Вебера, Т. Веблена, Ф. Візера, Д. Гелбрейта, Б. Дікона, Дж. Кейнса, Ф. Листа, К. Маркса, А. Маршалла, В. Оукена, Д. Рікардо, Д. Робінсона, П. Самуельсона, Б. Селігмена, Р. Скідельські, С. Сисмонді, А. Сміта, М. Фрідмена та ін. Значний внесок у подальший розвиток теорії державного управління соціально-економічними системами різних рівнів в умовах становлення ринкових відносин зробили вітчизняні вчені: В. Авер'янов, Б. Адамов, О. Амосов, О. Амоша, Л. Анічин, С. Галуза, А. Гальчинський, В. Геєць, М. Герасимчук, А. Дегтяр, Д. Карамішев, В. Колпаков, О. Коротич, М. Латинін, Т. Лозинська, В. Мартиненко, Ю. Маршавін, Г. Одінцова, В. Цветков, М. Чумаченко та ін. Різні аспекти сформованої зарубіжними вченими теорії державного управління в контексті її суб'єкт-об'єктної парадигми досліджуються вітчизняними вченими В. Авер'яновим, О. Амосовим, В. Бакуменком, О. Богдановим, Г. Губерною, В. Дорофієнком, В. Заблоцьким, В. Князєвим, І. Коліушком, М. Корецьким, О. Кордуном, Л. Крищенко, В. Лобасом, В. Луговим, Г. Мостовим, І. Надольним, П. Надолішнім, Н. Нижник, Г. Одінцовою, С. Поважним, І. Пригожиним, В. Ребкалом, В. Рижих, І. Розпутенком, С. Серьогіним, В. Скуратівським, О. Сушинським, В. Тертичкою, В. Тронем, В. Цветковим, Ю. Шаровим, Г. Щокіним і багатьма іншими ученими різних галузей. Становлення філософської антропології пов'язане з усім багатовіковим розвитком філософської думки, різними варіантами управлінської антропології (Р. Декарт, К.А.Гельвецій, Л.Гердер, І.Кант, Л.Фейербах), основи якої були

Фурсін О.О., 2012

закладені Л.Фейербахом, Ф.Ніцше, В.Дільтеєм, Е.Гуссерлем, Х.Дрішем, і остаточно визначилися у концепціях М.Шелера, Х.Г.Плеснера, А.Гелена, М.Бубера, Г.Сковороди, П.Юркевича. Антропологічна школа сформувалася у 60-і рр. XIX ст. представниками О.Тейлором, А.Лангом, Дж.Фрейзером, які висунули антропологічний принцип, згідно з яким поняття «людина» є основною світоглядною категорією, на якій базується система уявлень про природу, суспільство, мислення, управління. Зв'язок індивідуального буття людини з соціоантропологічним контекстом управлінської парадигми аналізують такі вчені, як А.Азархін, В.Біблер, О.Васюков, А.Гусейнов, М.Димитрієва, А.Кавалеров, М. Каган, С.Кримський, А.Місуно, Б.Марков. Слід зазначити, що у державному управлінні соціоантропологічні засади майже не розроблені, тому ми використовуємо здобутки соціально-філософської думки для аналізу проблем соціально-орієнтованого державного управління. Антропологічна проблематика, що пов'язана з пізнанням буття людини як системою, знаходить своє відображення у творах Х.Плеснера, М.Шелера, Е.Шпрангера, В.Штерна.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття.

Незважаючи на велику кількість напрацювань з проблем соціально-орієнтованого державного управління, поки що в Україні існують великі розбіжності щодо трактування самого поняття «соціально-орієнтоване державне управління», тривають дискусії можливості побудови в Україні соціально-орієнтованої економіки європейського типу; ще не вироблена єдина точка зору на зміст і основні напрями підвищення ефективності соціально-орієнтованого державного управління; не досліджені механізми соціально-орієнтованого державного управління, існує термінологічна невизначеність понять «соціально-орієнтоване управління» і «соціально-орієнтоване державне управління», не розкритий взаємозв'язок антропологічних та соціально-економічних засад, відсутні праці, у яких досліджується соціально-орієнтоване управління у регіонах України.

Наукова гіпотеза дослідження

Однією з головних гіпотез дослідження є гіпотеза соціотехногуманітарного балансу, яка являє собою концептуальну модель дослідження соціально-орієнтованого управління, є новою і описує механізм загострення і подолання антропогенних криз планетарного соціуму. Гіпотеза соціотехногуманітарного балансу соціально-орієнтованого управління виявляє закономірну взаємозалежність між трьома змінними – технологічним потенціалом країни, якістю культурних регуляторів і внутрішньою стійкістю соціальної системи, так як допомагає пояснити явища, коли в результаті масштабної антропогенної кризи відбувається не саморуйнація соціального організму країни, а кардинальна перебудова духовної культури, технології і всієї життєдіяльності суспільства; культура відіграє роль компенсаторського фактору, який включається в періоди катастроф, трансформацій і перебудов, так як сприяє відновленню

порушеного балансу інструментального і гуманітарного характеру.

Мета статті:

- виявити шляхи і напрями становлення соціально-орієнтованого державного управління та розробити поняттєво-категоріальний апарат даної проблеми;

- розробити інструменти та механізми формування соціально-орієнтованого державного управління на рівні регіону;

- обґрунтувати організаційно-управлінські та правові заходи упровадження механізму соціально-орієнтованого державного управління на рівні регіону.

Обговорення проблеми

Поняттєво-категоріальний апарат механізмів соціально-орієнтованого державного управління» розглянуто категорію «механізм управління», яка є складною категорією управління і включає наступні складові: цілі управління, кількісний аналог цілей – критерії управління, фактори управління як елементи об'єкта управління та їх зв'язки, на основі яких здійснюється управління в інтересах народу; досягнення поставлених цілей; методи впливу на діючі фактори управління; ресурси управління – матеріальні і фінансові ресурси, соціальний та організаційний потенціали, при використанні яких реалізується певний метод управління і забезпечується досягнення поставленої мети, тому в цілому механізм управління = цілі управління + критерії управління + фактори управління + методи управління + ресурси управління. Висхідними елементами для формування механізмів управління являються конкретний об'єкт управління і бажана мета трансформації стану чи діяльності цього об'єкта управління. Тому першим кроком буде узгодження вказаних елементів, на основі чого відбувається формування: першої пари категорій – «об'єкт управління – цілі управління», потім дана мета управління трансформується в задачу – критерій управління; другої пари категорій «цілі управління – критерії управління», в наступному визначаються фактори управління, на які необхідно впливати, щоб виконати це завдання, в результаті чого формується третя пара категорій «критерії управління – фактори управління». При формуванні пари категорій «критерії управління-фактори управління» необхідне врахування різноманітних факторів: економічних, технологічних, соціальних, організаційних, правових і політичних. Постільки фактори управління можуть мати економічну, соціальну, організаційну, правову і політичну природу, комплексний механізм управління повинен формуватися як система економічних, мотиваційних, організаційних, правових і політичних механізмів. В дисертації висвітлюється понятійно-категоріальний апарат соціально-орієнтованого державного управління, без аналізу якого неможливо глибоко проникнути в сутність управлінських процесів, направлених на людину, її потреби та інтереси. Механізм соціально - орієнтованого державного управління узгоджує функціонування і розвиток всіх ланок економічної і управлінської системи, приводить у відповідність продуктивні сили і економічні

відносини; являє собою сукупність конкретних форм господарювання, організаційно-інституціональних систем, методів та важелів регулювання економічними та соціальними процесами. Механізм соціально-орієнтованого державного управління втілює в дію як суб'єктивні, так і об'єктивні фактори: якщо вплив суб'єктивних факторів визначається цілеспрямованою діяльністю людини та її суспільних перетворень, то об'єктивні фактори означають незалежний від волі та свідомості людини, детермінований дією економічних законів, вплив на перебіг соціально-економічних процесів.

Синергетична методологія аналізу механізмів соціально-орієнтованого державного управління» - це принципи вивчення соціальної реальності, ґрунтовані на міждисциплінарності, компліментарності, на аналізі взаємодії різних систем нелінійної динаміки, динамічного хаосу й самоорганізації складних систем. Самоорганізаційна методологія характеризує соціально-орієнтоване державне управління як відкриту, нелінійну систему, що постійно змінюється і має точки біфуркації, фрактали, енергоінформаційні характеристики, вимагає пояснення механізмів самовідтворення соціосистеми як певної сукупності зв'язків між різними соціальними процесами. Самоорганізаційні механізми, які включають механізми організаційні, соціального розвитку, саморегуляції та самовідтворення, слід розуміти як механізми, які функціонують через параметри організації/самоорганізації соціальних систем, тобто ентропійні механізми соціальної самоорганізації, які можна визначити як такі, що функціонують через параметри ентропії/негентропії соціальних систем. *Адаптаційні механізми* соціально-орієнтованого державного управління реалізують функції мінливості, спадкоємності, відбору при збереженні характерних ознак існуючої системи в рамках одного й того ж соціального організму. *Біфуркаційні (розгалужені) механізми* соціально-орієнтованого державного управління реалізують вказані функції на основі послідовної зміни якісно нових станів систем, які втрачають характерні ознаки свого попереднього розвитку, хоча й зберігають спадкоємні ознаки. *Біфуркаційні механізми* являються більш ефективними у порівнянні з адаптаційними, так як вони дозволяють збільшити темпи розвитку. Як свідчить аналіз механізмів соціально-орієнтованого управління, необхідно поєднати всю сукупність механізмів і запустити їх у дію та поєднати в один ефективний механізм, який відповідає часу. Зроблено висновки, що механізми соціально-орієнтованого державного соціально-орієнтованого державного управління повинні базуватися на: 1) соціоантропологічних засадах, в центрі яких «людина як міра всіх речей»; 2) на синергетичних засадах, в основі якого нелінійне мислення як основа функціонування управління як складного соціального явища, здатного до самоорганізації в умовах непередбачуваності системи, зміни точки зору на нестійкість і хаос; 3) наявності альтернативних шляхів розвитку системи; 4) аналізі соціально-орієнтованого управління як відкритої системи, здатної до саморозвитку і

самоорганізації; 5) акцентуації уваги на необхідності оцінки конструктивної природи нестійкості і випадковості; 5) відмови від лінійного, шаблонного мислення і орієнтації на готовності суб'єкта до створення і сприйняття нововведень та інновацій.

На шляху втілення у життя концепції соціально-орієнтованого державного управління сучасне українське суспільство зустрічається з негараздами ентропійного характеру, що свідчать про міру відхилення соціальної системи від еталонного (нормального, очікуваного) стану, яка виявляється у зниженні рівня інститутів державної влади, зниження темпів розвитку як економічної, так і соціальної системи. Теоретичні і практичні засади саморозгортання функцій соціально-орієнтованого державного управління виходять на проблему соціодіагностики антиентропійних процесів у реалізації соціально-орієнтованого державного управління, які зводяться до використання трьох ключових ідей синергетичної парадигми. 1. Нелінійність розвитку. Теорія і практика синергетики звертають увагу на те, що стан покою чи лінійного розвитку є лише абстракцією, задовільно описуючою систему тільки на короткому інтервалі часу. Реально ж системи нелінійні. 2. Економічні системи проходять через велику багатоманітність біфуркацій (точок розгалуження). Внаслідок цього результатом синергетичного моделювання буде не кінцевий стан системи, а поле ймовірнісних станів. 3. Здатність соціально-економічної системи до якісного стрибка. Накопичення незначних обурень у системі (флуктуацій) може викликати якісний перехід системи з одного рівня на інший. Слід трактувати функції соціально-орієнтованого державного управління не тільки як напрями її діяльності, але і як механізм державного впливу на суспільні процеси, посиляючись на те, що виконуючи певні функції у тих чи інших сферах життя суспільства, держава одночасно за допомогою реформ, різних перетворень, правового регулювання суспільних відносин впливає на стан суспільних процесів. Характерними ознаками функцій соціально-орієнтованого державного управління є їхня безпосередня взаємодія з сутністю і соціальним призначенням держави, спрямованість на вирішення завдань в інтересах досягнення державної мети, яка буває різною в умовах конкретних історичних відрізків часу, видозмінюється у процесі становлення, зміцнення і подальшого розвитку держави. Держава повинна забезпечувати соціальну спрямованість економіки, належні умови для повного здійснення громадянами права на працю, на достатній життєвий рівень, гарантувати право на соціальний захист, створювати умови для ефективного і доступного для всіх громадян медичного обслуговування, розробляти, затверджувати і здійснювати загальнодержавні програми соціального розвитку держави. Термін «саморозгортання функцій соціально-орієнтованого державного управління» має віддзеркалити переходи якості соціального буття від об'єктивного до суб'єктивованого, від суб'єктивованого до об'єктивованого. Метод саморозгортання функцій слід визначити як простір, в якому відбувається процес його розгортання, і в той же час формування нової основопокладаючої субстанції соціальної

Фурсін О.О., 2012

субстанції як такої, що формується цим механізмом, перетворює дійсність у нову якість.

Концептуальні моделі зарубіжного досвіду функціонування механізмів соціально-орієнтованого державного управління розгортаються навколо того, що моделі ринку і управління зводяться до аналізу наступних теоретичних конструктів: 1) американська, або ліберальна, модель соціально-орієнтованої держави і управління; 2) німецька, або неоліберальна, модель держави і управління; 3) англійська, або європейсько-кейнсіанська, модель держави і управління; 4) шведська модель держави і управління; 5) японська модель держави і управління; 6) моделі управління в нових індустріальних країнах, що розвиваються (Бразилія, Мексика, Аргентина, Південна Корея, Тайвань, Сінгапур, Кувейт, Об'єднані Арабські Емірати, Індонезія, Єгипет та ін.). Теорія і практика соціально-орієнтованого управління сформувалася в 60-90-х рр. ХХ ст. у розвинутих країнах Західної Європи (ФРН, Швеція, Швейцарія, Англія, Австрія, Франція, Норвегія), а її ідеологами стали виступати Т.Ріттер, К.Хессе, А.Браун, Д.Ролс, М.Годе, Д.Янкелович, які спиралися на досвід соціального розвитку європейського суспільства в повоєнний період, прагнули сформувати «державу загального благоденства», давали критику концепції соціальної держави (Р.Дарендорф, Ф.А.Хайек). Концептуальні моделі зарубіжного досвіду пов'язані з терміном «*змішана економіка*», що являє собою такий тип економічних відносин, в основі яких лежить приватна власність, яка перетворюється на різноманітні асоційовані форми і багаточисельні її модифікації. Моделі ринку в нових індустріальних країнах, що розвиваються, характерні для повоєнного розвитку таких країн, як Бразилія, Мексика, Аргентина, Південна Корея, Тайвань, Сінгапур, Кувейт, Об'єднані Арабські Емірати, Індонезія, Єгипет та ін. Держава повсюдно здійснює регулювання і факторів виробництва і ринків, стоїть на захисті національних інтересів. Як результат соціально-орієнтованого державного управління, склалася концепція соціально-ринкового господарства, що являє собою класичне осмислення нових соціально-економічних процесів «соціалізації» економіки, намагання вирішити протиріччя «економіка і особистість» шляхом застосування синтетичної категорії «соціальність». Виходячи з фінансової та економічної кризи в нових умовах ХХІ століття необхідно вирішити наступні задачі: 1) трансформація у людино-орієнтовану формацію, у якій системно повинен відтворюватися принцип природної демократії і природного права; 2) створення сучасної економіки товарів і послуг, яка направлена на виявлення величезного потенціалу людини, яка функціонує як людиновимірна система; 3) побудова особистісно-орієнтованого громадянського суспільства; 4) формування цілісного (духовного, інформаційного, культурного, суспільного, соціального та економічного середовища), яке б стимулювало постійну роботу по формуванню української нації, розвитку видів родового буття, виявлення вищих моральних принципів, вирішення демографічної проблеми; 5)

створення нового соціального середовища, у якому будуть сформовані умови для становлення, розвитку і функціонування соціальної людини і соціальної особистості, в контексті яких відбудеться перехід від економічної до соціальної людини.

Специфіка саморозгортання механізмів соціально-орієнтованого державного управління та прояву їх в сучасній в Україні потребує зворотного зв'язку, використання системної динаміки та її застосування до аналізу соціально-орієнтованого управління в Україні. Системні характеристики моделювання механізмів соціально-орієнтованого державного управління зводяться до того, щоб: 1) забезпечити безпеку життєвих стандартів суспільства від економічних потрясінь коротко-і довгострокового характеру; 2) сумістити життєві стандарти народу із підтримкою фізичних і духовних сил і здоров'я; 3) сумістити життєві стандарти суспільства із захистом громадянських свобод людини (захист від політичної та адміністративної сваволі і корупції); 4) рівень активації (залучення мас до законних політичних і соціальних організованих акцій); 5) характер колективної свідомості (рівень авторитарності, етноцентризму, конфліктності). Концепція Державної програми підвищення конкурентоспроможності національної економіки на 2007-2015 роки виходить з того, що перший етап з 2007 по 2011 роки - етап кардинального поліпшення підприємницького середовища та створення сучасної високо конкурентної індустрії як на зовнішньому, так і внутрішньому ринках. Другий етап з 2012 по 2015 роки - етап, коли поряд із подальшим розвитком фундаментальних складових конкурентоспроможної економіки, більша ресурсна підтримка буде направлена на ефективність та іновативність, направлена на удосконалення інституційно-правових механізмів, що регулюють реалізацію демографічних, міграційних і кадрових програм України, суб'єктів територій та окремих підприємств, а також регулювання бюджетних відносин у цій сфері. Специфіка саморозгортання механізмів соціально-орієнтованого державного управління має складну природу, яка органічно поєднує у собі різні складові – правові, політичні, організаційні, фінансові, мотиваційні, духовні, соціальні. Сукупність цих чинників, що формують даний механізм, є складним соціально-економічним утворенням і здійснюється при наявності багатьох ресурсів – організаційних, матеріальних, фінансових, людських, які мають ґрунтуватися на об'єктивних законах розвитку держави, яка повинна бути правовою, соціальною, демократичною державою, у центрі якого особистість як найвища мета розвитку соціальної держави.

Тенденції розвитку, інструменти та механізми формування соціально – орієнтованого державного управління на рівні регіону пов'язані з формуванням соціальної держави, яка є тією «матеріальною силою», володіючи якою, держава здійснює своє управління. Механізм соціально-орієнтованого управління регіону – це діяльнісне, постійно функціонуюче вираження держави, цілісна ієрархічна система державних органів і установ, практично здійснюючих державну владу, задачі і функції. Приведене

Фурсін О.О., 2012

визначення дозволяє виділити наступні *тенденції розвитку механізму регіону*: 1) формування цілісної ієрархічної системи державних органів і установ, цілісність яких забезпечується єдиними принципами, задачами і цілями діяльності державних органів і установ; 2) формування первинних структурних частин (елементів) соціального механізму, в контексті якого державні органи пов'язані між собою принципами субординації і координації; 3) формування безпосередніх інструментів, які відповідають технічному рівню кожної епохи; 4) за допомогою державного механізму соціально-орієнтованої держави здійснюється влада і виконуються функції державного управління. На основі вище викладеного автор обґрунтовує *необхідність розробки концепції управління* формуванням і розвитком соціально-орієнтованої ринкової економіки у регіонах України, розглядає сутність і обґрунтовує цілі нової системи соціально-орієнтованого управління. Комплексні індекси розвитку регіону – комбінація економічних, соціальних, демографічних, економічних та ін. показників, покликаних відобразити загальний рівень розвитку країни (регіону). *Вважаємо за необхідне виділити наступні групи факторів*: 1) економічні, пов'язані з рівнем соціально-економічного розвитку держави і кожного конкретного регіону, особливостями розвитку соціальної інфраструктури, характером і типом власності на підприємствах; 2) політичні, які характеризують сутність і вплив соціальної політики на підвищення потенціалу соціальної сфери, реалізацію правових гарантій у сфері соціального відтворення населення, соціальну підтримку і допомогу населенню, а також на розвиток соціально-політичної ситуації 3) правові – зумовлюють прийняття і реалізацію законодавчих норм і правовідносин у сфері регулювання соціальних відносин, рівня правосвідомості населення; 4) культурні – визначальний вплив системи моральних і культурно-духовних цінностей, норм і традицій, які панують у суспільстві, їх регіональних особливостей на соціальні відносини; 5) природно-кліматичні, які підкреслюють особливості природного середовища існування населення й екологічну ситуацію в регіоні і впливають на стандарти і спосіб життя населення; 6) соціально-демографічні, враховуючи чисельність населення за соціальними групами та їх склад, народжуваність і смертність, міграцію, зайнятість, професійно-кваліфікаційну структуру; 7) національно-етнічний – визначальний вплив на соціальні процеси в суспільстві і в регіонах національного менталітету, інтересів, традицій і звичаїв; 8) соціально-психологічні, які представляють особливості прояву в соціальних відносинах настроїв, переживань, очікувань населення, їхніх прагнень, особистісних і групових установок. *Це досягається шляхом впливу зі сторони соціально-орієнтованого державного управління за допомогою різноманітних важелів впливу на економіку країни та регіону з метою виконання своїх соціальних функцій через*: 1) проведення відповідної політики у сфері оподаткування; 2) кредитування; 3) інвестування, 4) антимонопольного законодавства; 5) бюджетного фінансування; 6) розробки соціальних програм тощо.

Організаційно – управлінські та правові заходи упровадження механізмів соціально-орієнтованого державного управління на рівні регіону виходять з того, що правова держава сприяє розвитку механізмів соціально-орієнтованого державного управління. Відмічається, що соціально-орієнтоване державне управління реалізує свої повноваження по формі правової державності, гуманізації суспільних відносин, спробою наповнювати правові норми більш справедливим, соціально орієтованим змістом. Відмічається, що в умовах глобалізації на передній план виходять *механізми неоліберальної, субсидіарної моделі* управління, у рамках якого соціальна політика не підміняє, а доповнює зусилля людини у її устремлінні забезпечити гідний рівень свого життя. Характерною рисою цієї моделі є централізація фінансової, політичної і правової влади у країні при одночасному скороченні соціальних функцій держави, що може вступати у протиріччя з конституційним визначенням соціальної держави. На шляху до такої моделі соціального державного упорядкування ймовірно будуть: 1) скорочення бюджетних субсидій виробникам товарів і послуг, заміна пільг і виплат, що надаються по категоріальному принципу, на адресні виплати найбільш незахищеним верствам населення при їх істотному скороченню; 2) диверсифікація форм надання послуг на основі залучення недержавного сектору, що передбачає рівноправний доступ до державного фінансування для державних і недержавних організацій, що надають соціальні послуги; розвиток самоокупності соціальних послуг у тих сферах, де існують відповідні передумови; 3) поступове роздержавлення установ бюджетної мережі, що надають соціальні послуги, і перехід до фінансування на принципах державного соціального замовлення; 4) розширення свободи вибору громадян, що користуються безкоштовними чи субсидіарними соціальними послугами, у тому числі на основі введення спеціальних соціальних рахунків, що дають право їх власникам на отримання безкоштовних чи субсидіарних послуг; 5) об'єднання державного фінансування з приватними благочинними ресурсами, у тому числі на основі механізмів державного соціального замовлення і соціальних рахунків громадян; 6) збільшення диференціації пенсій при поетапному збільшенні пенсійного віку; 7) зменшення об'ємів стаціонарної медичної допомоги, що здійснюється при плановій госпіталізації. Механізми соціально-орієнтованого державного управління намагаються забезпечити гарантований рівень гідних умов існування, реальної соціальної захищеності і реального залучення громадян до управління суспільством, в основі якого соціальні показники, стандарти та індикатори, орієтовані на підвищення якості життя, гідні умови людського існування.

Розгортання шляхів і напрямів удосконалення механізмів соціально-орієнтованого державного управління на рівні регіону в умовах глобалізації відбувається навколо того, що механізми соціально-орієтованого державного управління базуються на позитивних і негативних зворотних зв'язках управління: позитивний зберігає і покращує зв'язки системи, негативний їх руйнує і віддаляє. Якщо переважає позитивний зв'язок, то

Фурсін О.О., 2012

реалізується адаптаційний механізм, якщо негативний, то реалізується біфуркаційний механізм. *Одним із шляхів і напрямів удосконалення механізмів соціально-орієнтованого державного управління* являється використання адаптаційного і біфуркаційного механізмів урегулювання відносин всередині суспільної системи/ У процесі розвитку соціально-орієнтованого державного управління формуються самоорганізаційні механізми: 1) механізм самоорганізації суспільної системи відображається у конкурентній боротьбі в економічній і політичній сферах; 2) механізм самоорганізації суспільної системи проявляється у конкурентній боротьбі між агентами за ресурси і блага в економічній системі; 3) механізм самоорганізації суспільної системи проявляється у конкурентній боротьбі між партіями за голоси електорату у політичній системі. В якості методологічної основи аналізу механізмів в умовах глобалізації використовується *нелінійна діалектика*, об'єктивною основою якої являється нелінійний і діалектичний світ, суб'єктивними передумовами слугують відкриття фундаментальної науки - нелінійність в математиці, досягнення синергетики в філософії. *Розвиток глобалізації засвідчує, що основними передумовами, що впливають на розвиток соціально-орієнтованого державного управління стали такі фактори:* 1) необхідність лібералізації міжнародної торгівлі через зниження митних тарифів; 2) розпад колоніальної системи та забезпечення економічного розвитку колоніальних країн, які зумовили перебудову світогосподарських відносин, встановлення нового економічного порядку; 3) глобалізація світової економіки, посилення взаємозв'язків і взаємозалежності країн, необхідність пристосування національних економік до змін у світовому господарстві, запровадження дієвих методів співробітництва для міжнародної стабільності; 4) посилення ролі ТНК, діяльність яких виходить за національні межі; 5) інтенсивний розвиток процесів регіональної економічної інтеграції; 6) інтенсивний розвиток економічних відносин між юридичними особами різних країн; 7) загострення глобальних проблем розвитку людської цивілізації; 8) вплив міжнародних організацій на пониження функцій національної держави. Виокремлено такий поділ зарубіжних країн за типами соціально-орієнтованого державного управління: 1. Ліберальні-соціальні держави – Австралія, Великобританія, Канада, США, Швейцарія, Японія. 2. Консервативні соціальні держави – Австрія, Бельгія, Німеччина, Ірландія, Італія, Нідерланди, Фінляндія, Франція. 3. Соціал-демократичні соціальні держави – Данія, Норвегія, Швеція. Соціальний тип держави як результат соціально-орієнтованого державного управління передбачає дотримання принципу соціальної справедливості через рівність соціальних прав усіх громадян.

Висновки

1. Антропологічний фактор є визначальним при формулюванні понять, що влітаються у контекст соціальної системи, її підсистем та інституцій. Соціально-орієнтоване управління вирішує чотири задачі: 1) забезпечення

свободи (сприяння розкриттю) людини-індивіда, як головної умови самореалізації її життєвого потенціалу і креативної соціальної діяльності; 2) забезпечення свободи руху інформації та інших обмінних ресурсів по каналах міжкомпонентного соціального зв'язку; 3) сприяння якісному відбору споживачами обмінних ресурсів; 4) узгодження темпу і ритму локальних соціальних дій. *Експліковано* концепт нелінійності у структуру механізму соціально-орієнтованого державного управління, в основі якого нелінійне мислення як основа функціонування управління як складного соціального явища, здатного до самоорганізації в умовах непередбачуваності системи, наявності альтернативних шляхів розвитку системи; визначення соціально-орієнтованого управління як відкритої системи, здатної до саморозвитку і самоорганізації, необхідності оцінки конструктивної природи нестійкості і випадковості.

2. Синергетична методологія аналізу механізмів державного соціально-орієнтованого управління свідчить виходить з того, що соціально-орієнтоване управління – це свідомий вплив на будь-які об'єкти чи процеси з метою зміни, його мета виходить з потреб і можливостей самоорганізуючої системи. Соціально-орієнтоване державне управління представляє собою сукупність економічних, мотиваційних, організаційних, правових способів цілеспрямованого впливу суб'єктів господарювання, впливу на діяльність, що забезпечує узгодження інтересів взаємодіючих сторін, об'єктів і суб'єктів управління.

3. *Саморозгортання* функцій соціально-орієнтованого державного управління відбувається в контексті системного та синергетичного підходів. Саме поняття «розгортання» розкривається через зміст поняття експлікація та еманация. Термін «експлікація» має декілька значень, а саме, що у процесі розгортання розкривається зміст єдності, її частини отримують самостійність і можуть відрізнитися одна від одної. Термін «експлікація» використовується як внутрішнє розгортання станів, тому його можна розглядати як духовне явище. Теоретичні і практичні засади саморозгортання механізмів соціально-орієнтованого державного управління пов'язані з аналізом функцій соціально-орієнтованого державного управління, під якими розуміють зовнішній прояв якостей об'єкта державного управління у певній системі відносин, тобто реалізації діяльності з виконання певних завдань. Відмічено, що саморозгортання функцій соціально-орієнтованого державного управління виходить на проблему соціодіагностики антиентропійних процесів і зводяться до використання трьох ключових ідей синергетичної парадигми: 1) нелінійності розвитку; 2) багатоваріантності, альтернативності розвитку; 3) здатності соціально-економічної системи до якісного стрибка.

4. Концептуальні моделі зарубіжного досвіду функціонування механізмів соціально-орієнтованого державного управління полягають у формуванні ринково-підприємницьких відносин, включенні країн в міжнародний поділ праці. Соціально-ринкове господарство відноситься до економіки «змішаного типу», принципи якої розробляли А.Вагнер, С.Чейз, Фурсін О.О., 2012

Дж. М. Кейнс, Е. Хансен, П. Самуельсон та інші. Розвинуті країни відрізняються по політичним інститутам, моделям господарювання і управління, але демонструють загальні підходи до ролі держави у суспільстві. Під моделями соціально-ринкового господарства розуміється соціально-економічна політика, яка поєднує в собі принципи свободи на ринку з принципом соціального вирівнювання, поєднання вільної конкуренції з соціальною справедливістю. Принципи наукових моделей реалізуються у тій чи іншій мірі у різних моделях господарювання, що відрізняються різною часткою державної участі у економіці, розмірами перерозподілу засобів через бюджет. Серед них: 1) саксонська (США, Канада, Великобританія) – велика свобода підприємництва; 2) західноєвропейська (Франція, Італія, Іспанія, Португалія); 3) соціально-орієнтована (Німеччина, Австрія, Голландія) – соціальна спрямованість розвитку країн.

5. Специфіка саморозгортання механізмів соціально-орієнтованого державного управління та прояву їх в Україні потребує вироблення концепції соціального захисту населення як комплексу заходів або програм у галузі соціально-орієнтованого державного управління, які забезпечують соціально-економічну підтримку певних груп населення, безробітних, малозабезпечених. Вважається, що сучасна ситуація потягла за собою цілу низку організаційних змін, які стали однією з головних проблем соціально-орієнтованого державного управління, носять системний характер кумулятивних змін господарської діяльності, які відбуваються одна за другою, накладаються одна на одну, тісно взаємопов'язані поміж собою, і за ланцюговою схемою можуть породити низку інших проблем, які розгортаються з неймовірною швидкістю – податкова реформа, адміністративна реформа, пенсійна реформа, житлово-комунальна, конституційна реформа, політична реформа. В Україні повинна бути створена нова концепція управління людськими ресурсами як одного з головних інструментів регіонального розвитку. В той же час механізми соціально-орієнтованого державного управління є складними і здійснюються при наявності багатьох ресурсів – організаційних, матеріальних, фінансових, людських, екологічних, демографічних, соціально-економічних тощо.

6. *Тенденції розвитку та інструменти механізмів соціально-орієнтованого державного управління на рівні регіону повинні бути здатними швидко адаптуватися до динамічно змінних ринкових умов функціонування. Ефективність соціальної держави знаходиться у прямій залежності від цілого ряду інструментів фінансово-матеріального, інтелектуально-кадрового, нормативно-правового, інформаційного і духовно-морального характеру. Серед них у першу чергу виокремлюють: рівень економічного розвитку країни і темпи науково-технічного та економічного росту; згода основних політичних сил відносно набору соціальних програм. Вважаємо за необхідне виділити наступні групи*

факторів: 1) економічні, пов'язані з рівнем соціально-економічного розвитку держави і кожного конкретного регіону, особливостями розвитку соціальної інфраструктури, характером і типом власності на підприємствах; 2) політичні, які характеризують сутність і вплив соціальної політики на підвищення потенціалу соціальної сфери, реалізацію правових гарантій у сфері соціального відтворення населення, соціальну підтримку і допомогу населенню, а також на розвиток соціально-політичної ситуації; 3) правові – зумовлюють прийняття і реалізацію законодавчих норм і правовідносин у сфері регулювання соціальних відносин, рівня правосвідомості населення; 4) культурній – визначальний вплив системи моральних і культурно-духовних цінностей, норм і традицій, які панують у суспільстві, їх регіональних особливостей на соціальні відносини; 5) природно-кліматичні, які підкреслюють особливості природного середовища існування населення й екологічну ситуацію в регіоні і впливають на стандарти і спосіб життя населення; 6) соціально-демографічні, враховуючи чисельність населення за соціальними групами та їх склад, народжуваність і смертність, міграцію, зайнятість, професійно-кваліфікаційну структуру; 7) національно-етнічний – визначальний вплив на соціальні процеси у суспільстві і у регіонах національного менталітету, інтересів, традицій і звичаїв; 8) соціально-психологічні, які представляють особливості прояву у соціальних відносинах настроїв, переживань, очікувань населення, їхніх прагнень, особистісних і групових установок.

7. Організаційно-управлінські та правові заходи упровадження механізмів соціально-орієнтованого державного управління зводяться до виконання державницьких, зокрема програми «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава», в основі якої правове забезпечення управління, використання правових способів для регуляції організації та діяльності суб'єктів управлінських відносин і для забезпечення їх впливу через посередництво комплексу засобів на об'єкти управління. За допомогою права досягається кінцевий вплив управління на суспільні процеси, працю, виробництво, розподіл, соціальну сферу. Такий підхід дозволяє розглядати правове забезпечення як комплекс соціальних технологій, що включають різні галузі права. Організаційно-управлінські заходи виражаються в правових цілях та орієнтирах, у становленні управлінських структур, юридичних режимів діяльності. Широкий спектр правових методів дозволяє вести мову про юридичні імперативи, які повинні бути загальнообов'язковими і стійкими, сполучення у них особистих, корпоративних, державних інтересів та інтересів суспільства, що слугують гарантією упровадження соціально-орієнтованого державного управління.

9. Відзначається, що в основі ефективного управління соціально-економічними і соціально-культурними процесами в умовах ринку повинна бути оптимізація як процес вибору найкращого варіанту із можливих, що розвивається в певних темпоральних кордонах. Оптимізація – це приведення системи в найкращий(оптимальний) стан; результат(оптимум) залежить від даного критерію оптимальності, а також від обмежень на змінні і від зв'язків

Фурсін О.О., 2012

між ними. В ринкових умовах задача оптимізації набуває також складової гри, того економічного оптимуму, який є динамічною урівноваженою системою, кожна із яких прямує до своєї цілі. Проблема стійкого розвитку у регіоні зумовлена загрозливим зростанням негативних явищ і тенденцій в житті світової спільноти: нерівномірним економічним розвитком держав і регіонів, демографічним вибухом, розширенням зон воєнних конфліктів на основі національного і етнічного антагонізму, екологічними катастрофами. Вирішення проблеми стійкого розвитку лежить у напрямку багатокритеріальної задачі пошуку оптимальної організації міждержавних відносин і переходу до них. Процеси глобалізації привели до конфлікту «загальнолюдських цінностей» з святинями національних культур, до зникнення рідного ґрунту.

Перспективи подальших наукових досліджень

- конкретизація соціологічних досліджень упровадження соціально-орієнтованого державного управління на рівні регіону та подальше моделювання даного напрямку держави в умовах глокалізації.

Список літератури

- 1.Азроянц Э.А. Глобализация: катастрофа или путь к развитию? Современные тенденции мирового развития и политические амбиции / Э.А. Азроянц – М.: Издательский дом «Новый век», – 2002. – 416 с.
- 2.Аршинов В.И. Синергетика / В.И.Аршинов // Современная научная картина мира: Словарь. – М.: Прогресс, 1997. – 220 с.
- 3.Бевзенко Л.Д. Социальная самоорганизация. Синергетическая парадигма: возможности социальных интерпретаций / Любовь Дмитриевна Бевзенко. – К.: Институт социологии НАН Украины, 2002. – 437 с.
- 4.Бех В.П. Генезис соціального організму країни: Монографія. – 2-е вид. доп. – Запоріжжя: Просвіта, 2000. – 288 с.
- 5.Фурсін О.О. Методологія дослідження моделей соціально-орієнтованого управління регіону / О.О.Фурсін // Держава і регіони: Науково-виробничий журнал. - Серія «Державне управління». - Запоріжжя, Вид-во КПУ, 2008.-№3. - С.201-207.
- 6.Фурсін О.О. Нові парадигмальні основи соціально-орієнтованого управління/ О.О.Фурсін // Теорія та практика державного управління: [Зб. наук. пр.].- Х.: Вид-во ХарНАДУ «Магістр», 2010.-№2 (29) С. 441-448.
- 7.Фурсін О.О. Проблеми удосконалення механізмів соціально-орієнтованого державного управління/ О.О.Фурсін// «Соціальний менеджмент і управління інформаційними процесами» [Зб. наук. пр.]. Том Х1 Серія «Державне управління» Донецьк: Вид-во Донецького державного університету управління, 2010. – С.160-173.
- 8.Фурсін О.О. Основні напрями формування механізму соціально-орієнтованого державного управління / О.О.Фурсін // Держава і регіони: Науково-виробничий журнал. - № Серія «Державне управління».- Запоріжжя, Вид-во КПУ, 2011.

9.Фурсін О.О. Методологія дослідження соціально-орієнтованого управління в контексті економічного прогнозування // О.О.Фурсін // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: [Зб.наук.пр.]- Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2009.- Випуск 38.- С.94-105.

10.Фурсін О.О. Формування концепції соціально-ринкового господарства і соціально-орієнтованого управління // О.О.Фурсін // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: [Зб. наук. пр.]- Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2009.- Випуск 36.- С.86-103.

11.Фурсін О.О. Формування моделі стійкого економічного розвитку в умовах конкурентоспроможності // О.О.Фурсін // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: [Зб.наук.пр.]- Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2008.- Випуск 33.- С.223-230.

12. Фурсін О.О. Формування організаційно-економічного механізму в умовах глобалізації // О.О.Фурсін // Науковий вісник молодих вчених Запорізької державної інженерної академії: [Зб.наук.пр.]. – Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2010.- №1(1).- С. 186-190.

Надійшла до редакції 25.12.2011

А.А.ФУРСИН

Запорожская государственная инженерная академия, Запорожье

**НАПРАВЛЕНИЯ УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ МЕХАНИЗМОВ
СОЦИАЛЬНО-ОРИЕНТИРОВАННОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ
НА УРОВНЕ РЕГИОНА**

В статье анализируется понятийно-категориальный аппарат исследования механизмов социально-ориентированного государственного управления; синергетическая методология исследования механизмов государственного социально-ориентированного управления; тенденции развития, инструменты и механизмы формирования социально-ориентированного государственного управления; организационно-управленческие и правовые мероприятия внедрения механизма социально-ориентированного государственного управления на уровне региона.

социально-ориентированное государственное управление, регион, глобализация, глокализация, правовые мероприятия, механизмы государственного управления, инструменты государственного управления

A. FURSIN

Zaporizhzhya state engineering academy, Zaporizhzhya

**WAY AND DIRECTION OF IMPROVEMENT OF MECHANISMS SOCIALLY -
ORIENTED OF STATE ADMINISTRATION AT THE LEVEL OF REGION**

In the article a concept is analysed is a category vehicle of research of mechanisms of the socially-oriented state administration; synergetics methodology of research of mechanisms of the state socially-oriented administration; progress trends, instruments and mechanisms of forming of the socially-oriented state administration; organizationally-administrative and legal measures of introduction of mechanism socially - the oriented state administration at the level of region.

the socially-oriented state administration, region, globalization, Glocalisation, legal measures, mechanisms of state administration, instruments of state administration